

De toverende pastoor van Uitwierde

Toverij werd door veel mensen gezien als een grote bedreiging. In de middeleeuwen werden al mensen beschuldigd van hekserij, maar dan bleef de straf vaak bij een boete. Pas in de Renaissance begonnen de grootschalige heksenvervolgingen. Vanaf toen werden toverij en de duivel met elkaar in verband gebracht. Ook de sociale onrust die ontstond na pestepidemieën wakkerde de heksenvervolgingen aan. Ook word er wel gezegd dat het vrouwenoverschot, dat was ontstaan door de vele oorlogen, voor een groot wantrouwen zorgde.

Geen middeleeuwse toestanden

Beschuldiging van toverij was niet alleen een verklaring voor tegenslagen, maar ook succes kon een reden zijn voor wantrouwen. Zo werd een metselaar uit Leens van hekserij beschuldigd, omdat hij zijn muur zo snel had gemetseld dat hij wel 'onseenlijke hulpe' moest hebben gehad. Wonderbaarlijke verschijnselen, waar in de Middeleeuwen iemand heilig voor kon worden verklaard, werden uitgelegd als bovennatuurlijk werk van de duivel. De angst voor heksen was in deze periode groot.

Vanaf 1550 was er een piek in het aantal vervolgingen. In heel Europa zouden tussen 1550 en 1650 tussen de 50000 en 100000 vrouwen ter dood worden gebracht. Ook in Groningen werden mensen voor hekserij beschuldigd. Tussen 1547 en 1557 werden zes vrouwen uit de omgeving Appingedam tot de brandstapel veroordeeld, omdat ze zich zouden hebben ingelaten met toverkunsten. Een van de weinige notabelen die het hier niet mee eens was, was de luthers gezinde pastoor van Uitwierde. "Iedere priester kan bij het opdragen van de mis doen alsof hij tovert", zo meende hij, "maar dat wil niet zeggen dat je dat ook moet doen". Vervolgens werd hij zelf beschuldigd van toverij.

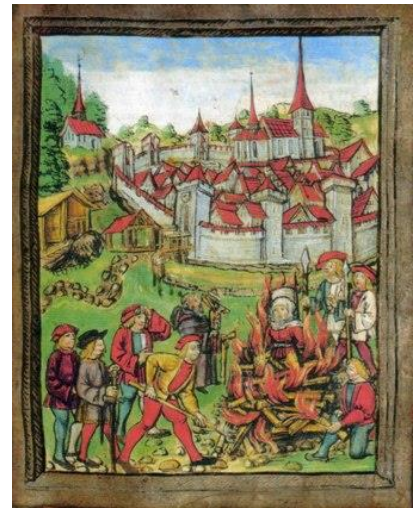
Vreemde verhalen in Uitwierde

Deze pastoor was Rumbertus Bouwsema. Over Rumbertus deden vreemde verhalen de ronde. Men vertelde dat hij een dubbelganger had. Rumbertus werd soms op twee plaatsen tegelijkertijd gezien. Dit alles had waarschijnlijk te maken met een conflict over een stuk land. Toen hij in 1556 aanspraak maakte op een omstreden stuk weiland, liep hij rond het perceel en proefde het water uit de sloten en kolken en zelfs de bierput. Dit kwam hem duur te staan: pachters beschuldigden hem van toverij. De kaas die gemaakt werd met het water mislukte namelijk en hun kinderen kregen na het drinken van het slotwater diarree. Het proeven van water was een ritueel dat hoorde bij eigendomsoverdracht van land. Buurrechters moesten voor hun beëdiging het land op hun duimpje kennen. Ze moesten eerst een rondgang om het

Des vaudaises, uit Le Champion des Dames, 1451, Bibliothèque nationale de France, Parijs. Foto: Evert-Jan Pol.

stadsje maken, het drinkwater proeven en ten slotte de eed afleggen bij de grote steen die tegenover de Nicolaïkerk lag. Een echte Damster moet 'uit de Floem gedronken hebben', luidde het spreekwoord. Dit was waarschijnlijk ook waarom pastoor Rumbertus het water in Uitwierde proefde. Beschuldiging van hekserij was een vaak gebruikte manier om van tegenstanders af te komen. Vaak werden beschuldigten vrijgesproken door de hoofdmannenkamer – wat ook het geval was bij Bouwsema – maar enkele gevallen werden wel degelijk tot de brandstapel veroordeeld. Na 1597 wordt toverij niet meer met de dood bestraft.

Heksenverbranding in Willisau (Zwitserland). Afgebeeld in de Kroniek van Schilling van Luzern (1513)

